המטבעות מחורבת חצץ, אשקלון

הלנה סוקולוב וגבריאלה ביכובסקי

בחפירה נמצאו 94 מטבעות ברונזה, מתוכם 58 לא היו ניתנים לזיהוי.[1] בשטח A נתגלו ארבעה מטבעות בחצר (מס׳ 4, 13, 24, 27), אחד ברצפה 191 (מס׳ 29), אחד ברצפה 208 (מס׳ 31) ואחד במבנה 176 (מס׳ 23). בפני השטח נתגלו שבעה מטבעות (מס׳ 2, 18, 21, 22, 26, 32, 34), במילויים — 17 (מס׳ 3, 5–12, 14–17, 23, 25, 30, 33 ושניים שלא זוהו) ובמפולת — שישה (מס׳ 1, 19, 20, 28, 35, 36). המטבע הקדום ביותר תוארך לתקופה הסלווקית והמאוחר ביותר לתקופה האסלאמית הקדומה (641–680 לסה״נ).

קטלוג

1. סל 1130, לוקוס 162 (ריבוע D12, מפולת), ר״ע 66926.
סלווקי, המאה הב׳ לפסה״נ.
פנים: ראש לימין.
גב: שחוק.
Æ, משונן, 1.44 גרם, 11 מ״מ. זיהוי לפי צורת המטבע.

2. סל 2211, לוקוס 473, ר״ע 66948.
טיבריוס, נציב פונטיוס פילטוס, ירושלים, שנת 16 (= 29 לסה״נ).
פנים: [TIBEPIOY KAICAPOLIς] סימפולום.
גב: [IOΛIA KAICAPOC] שלוש שיבולים באגודה.
Æ, פרוטה, ↖, 1.22 גרם, 13 מ״מ.
ר׳ *AJC* 2:283, No. 21.

3. סל 2061, לוקוס 420, ר״ע 66941, איור 1:3.
הדריאנוס, אשקלון, 122/3 לסה״נ.
פנים:]OC[דיוקן לימין, במבט מהגב, עטור זר, לבוש שריון.
גב:]ΛΛKA[AC] דרקטו עומדת לחזית, מחזיקה שרביט ואפלסטון. משמאלה מזבח. מאחוריה יונה ותאריך [KC]ς (= 226).
Æ, ↑, 9.47 גרם, 23 מ״מ.
השווה Rosenberger 1972:55, No. 159.

4. סל 1138, לוקוס 161, ר״ע 66925, איור 1:4.
פאוסטינה הב׳, עזה, שנת 235 (= 174/5 לסה״נ).
פנים: [ΦAV]CTINA CEBA[CTH] דיוקן לימין.
גב: מקדש עם שני עמודים, ובו ניצבים ארטמיס ומארנס, וביניהם Ч ΓAZA EΛC
Æ, ↑, 15.82 גרם, 26 מ״מ.
השווה Rosenberger 1975:63, No. 110.

5. סל 2263, לוקוס 497 (ריבוע N13, מילוי ממזרח לקיר 65), ר״ע 66952.
סוורוס אלכסנדר, אשקלון, סביב 230 לסה״נ.
פנים: [AKMACEVHPOC] AΛ[EΞANPOC דיוקן לימין, עטור זר, לבוש גלימה ושריון.
גב: [ACKAΛω] פוסידון עומד לשמאל ומחזיק קלשון. מלפניו דולפין. התאריך שחוק.
Æ, ↑, 16.34 גרם, 26 מ״מ.
השווה Rosenberger 1972:66, No. 231.

6. סל 2142, לוקוס 446 (ריבוע K11, מפולות), ר״ע 66946, איור 1:6.
מקסימיאנוס, הרקליה, 295–296 לסה״נ.
פנים: GAL VAL MAXIMIANVS NOB CAES דיוקן לימין, עטור כתר קרניים, לבוש שריון.
גב: CONCORDIA MILI–TVM הנסיך מקבל מידי יופיטר דמות ויקטוריה על גבי כדור. ביניהם HΓ
Æ, אנטוניניאנוס, ↑, 2.59 גרם, 22 מ״מ.
ר׳ *RIC* 6:531, No. 16.

7. סל 2330, לוקוס 480, ר״ע 66950.
מקסימיאנוס, אלכסנדריה, 308 לסה״נ.
פנים: DN MAXIMIANO BA[EATISSIMO] דיוקן לימין עטור זר, לבוש שריון.
גב: PROVIDENTIA DEORVM פרובידנטיה עומדת ונותנת יד לקיאס (Quies), עומדת מימין ומחזיקה שרביט. מתחת לקו ALE

איור 1.

Æ, ↓, 2.24 גרם, 19 מ״מ.
השווה *RIC* 6:676, No. 86–94.

8. סל 2069, לוקוס 420, ר״ע 66942.
קונסטנטיוס הב׳, 346–350 לסה״נ.
פנים: [DN CONSTANTIVS PF AVG] דיוקן לשמאל עטור נזר פנינים, לבוש גלימה ושריון.
גב: [FEL TEMP REPARATIO] הקיסר ניצב מול שני שבויים. סימן המטבעה שחוק.
Æ, ↓, 2.35 גרם, 20 מ״מ.
השווה *LRBC* 2:103, No. 2814.

9. סל 2061, לוקוס 420, ר״ע 66940.
קונסטנטיוס הב׳, ניקומדיה, 355–361 לסה״נ.
פנים: DN CONSTAN–TIVS PF AVG דיוקן לימין, לבוש גלימה ושריון.
גב: SPES REI–PVBLICE וירטוס ניצב לשמאל, מחזיק רומח וכדור. מתחת לקו SMNA
Æ, ↓, 1.82 גרם, 16 מ״מ.
ר׳ *LRBC* 2:92, No. 2315.

10. סל 2065, לוקוס 415, ר״ע 66939.
364–375 לסה״נ.
פנים: שחוק.
גב: [SECVRITAS REIPVBLICAE] ויקטוריה צועדת לשמאל, מחזיקה זר וכף תמר. סימן המטבעה שחוק.
Æ, 0.88 גרם. מטבע שבור.
השווה *LRBC* 2:100, Nos. 2656–2657.

11. סל 2203, לוקוס 479 (ריבוע M13, הפרעה בקיר 65, שמהותה לא התבררה), ר״ע 66949.
ארקדיוס, 383–395 לסה״נ.
פנים: DN ARCADIV[S PF AVG] דיוקן לימין עטור נזר פנינים, לבוש גלימה ושריון.
גב: [SALVS REIPVBLICAE] ויקטוריה צועדת לשמאל, אוחזת בטרופי, גוררת שבוי. סימן המטבעה שחוק.
Æ, ↑, 0.61 גרם, 13 מ״מ.
השווה *LRBC* 2:102, No. 2771.

12. סל 2075, לוקוס 420, ר״ע 66943.
ולנטיניאנוס הב׳, 383–395 לסה״נ, קונסטנטינופול.
פנים: DN VALEN[TINIANVS PF AVG] דיוקן לימין עטור נזר פנינים, לבוש גלימה ושריון.
גב: SAL[VS REI–PVB]LICAE ויקטוריה צועדת לשמאל, אוחזת בטרופי, גוררת שבוי. בשטח משמאל ☩ מתחת לקו CONS
Æ, ↓, 1.18 גרם, 12 מ״מ.
ר׳ *LRBC* 2:89, No. 2183.

13. סל 1127, לוקוס 161, ר״ע 66924, איור 1:13.
תאודוסיוס הב׳, 383–395 לסה״נ.
פנים: DN THEODO–SIVS PF AVG דיוקן לימין עטור נזר פנינים, לבוש גלימה ושריון.
גב: SALVS REI–PVBLICAE ויקטוריה צועדת לשמאל, אוחזת בטרופי, גוררת שבוי. סימן המטבעה שחוק.
Æ, ↓, 0.94 גרם, 13 מ״מ.
ר׳ *LRBC* 2:102, Nos. 2768–2770.

14. סל 1023, לוקוס 109, ר״ע 66919.
הונוריוס, 383–395 לסה״נ, אנטיוכיה.
פנים: [DN HONO–R[IVS PF AVG] דיוקן לימין עטור נזר פנינים, לבוש גלימה ושריון.
גב: [SALVS REI–PVBL]ICAE ויקטוריה צועדת לשמאל, אוחזת בטרופי, גוררת שבוי. מתחת לקו ANT
Æ, ↓, 1.10 גרם, 13 מ״מ.
ר׳ *LRBC* 2:102, No. 2778.

15. סל 1178, לוקוס 181, ר״ע 66932.
383–395 לסה״נ.
פנים: שחוק.
גב: [SALVS REIPVBLICAE] ויקטוריה צועדת לשמאל, אוחזת בטרופי, גוררת שבוי. סימן המטבעה שחוק.
Æ, 0.99 גרם, 12 מ״מ.
השווה *LRBC* 2:102, Nos. 2768–2771.

16–17. (16) סל 2146, לוקוס 456, ר״ע 66947; (17) סל 2135, לוקוס 446 (לעיל, מטבע 6), ר״ע 66945.
המאה הד׳ לסה״נ.
פנים: [- - -] (16) דיוקן לימין עטור נזר פנינים; (17) דיוקן לימין.
גב: שחוק.
Æ, (16) 1.72 גרם, 12 מ״מ; (17) 1.37 גרם, 15 מ״מ.

18. סל 1039, לוקוס 108, ר״ע 66915.
408–423 לסה״נ.
פנים: [- - -] דיוקן לימין עטור נזר פנינים, לבוש גלימה ושריון.
גב: [GLOR[IA RO–MANORVM] שני קיסרים עומדים לחזית ואוחזים ברמחים. סימן המטבעה שחוק.
Æ, ↓, 0.76 גרם, 10 × 15 מ״מ. חצי מטבע.
השווה *LRBC* 2:90, No. 2223.

19. סל 1221, לוקוס 186, ר״ע 66933.
425–450 לסה״נ.
פנים: שחוק.
גב: צלב בתוך זר. סימן המטבעה שחוק.
Æ, 1.37 גרם, 15 מ״מ.
השווה *LRBC* 2:103, No. 2810.

20. סל 1165, לוקוס 178, ר״ע 66928, איור 1:20.
אנסטסיוס הא׳, קונסטנטינופול, 498–512 לסה״נ.
פנים: [- - -] דיוקן לימין עטור נזר, לבוש גלימה ושריון.
גב: **M**, מעליו צלב, משמאל כוכב; ומתחתיו E. מתחת לקו CON
Æ, פוליס (קטן), ↓, 7.22 גרם, 23 מ״מ.
ר׳ *DOC* 1:16, No. 20e.

21–24. (21) סל 1031, לוקוס 108, ר״ע 66532; (22) סל 1210, לוקוס 149 (ריבוע D16, פני שטח), ר״ע 66922, איור 1:22; (23) סל 1164, לוקוס 176 (ריבוע A6, מילוי/מפולת מדרום למבנה 184), ר״ע 66927; (24) סל 1199, לוקוס 192 (ריבוע A7, חצר מצפון לחדר 184), ר״ע 66935.
יוסטינוס הא׳ (518–527 לסה״נ). (21) ניקומדיה; (22–24) קונסטנטינופול.
פנים: (21)]NVS[
(22, 23) [- - -]
(24) שחוק. דיוקן לימין. (21) עטור נזר, לבוש גלימה ושריון. (22) עטור נזר.
גב: ☧ (21) בשטח משמאל N; (22) בשטח משמאל B; (23) בצד ימין Є; (24) בצד ימין Є ומתחתיו שתי נקודות.
Æ, 5 נומיות. (21) ↑, 1.38 גרם, 12 מ״מ; (22) (חיקוי?), ↓, 1.18 גרם, 10 מ״מ; (23) ↓, 1.50 גרם, 13 מ״מ; (24) 2.60 גרם, 13 מ״מ.
(21) ר׳ *DOC* 1:16, No. 36; (22) ר׳ *DOC* 1:45, No. 21b; (23) השווה *DOC* 1:45, No. 21; (24) השווה *DOC* 1:46, No. 22.

25. סל 2260, לוקוס 487, ר״ע 66951, איור 1:25.
הילדריק (523–530 לסה״נ), קרתגו.
פנים: [- - -] דיוקן לימין עטור נזר, לבוש גלימה.
גב: צלב בתוך זר.
Æ, נומוס, 0.52 גרם, 8 מ״מ.
השווה *BMCV*:14, Nos. 9–10.

26. סל 1125, לוקוס 158 (ריבוע B6, פני שטח), ר״ע 66923, איור 1:26.
יוסטיניאנוס הא׳, ניקומדיה, 527–538 לסה״נ.
פנים: [- - -] DN IVSTIN דיוקן לימין עטור נזר פנינים, לבוש גלימה ושריון.
גב: **M** למעלה, משמאל ומימין צלבים, למטה B ומתחת לקו NIKM
Æ, פוליס, ↙, 17.43 גרם, 30 מ״מ.
השווה *DOC* 1:110, No. 110.

27–28. (27) סל 1166, לוקוס 179, ר״ע 66931; (28) סל 1093, לוקוס 129 (ריבוע D11, מפולת), ר״ע 66920, איור 1:28.
יוסטיניאנוס הא׳ (527–565 לסה״נ), אלכסנדריה.
פנים: (27) [- - -] DN IVSTINIA דיוקן לימין עטור נזר פנינים, לבוש גלימה ושריון; (28) [- - -] דיוקן לימין.
גב: I+B (27) מתחת לקו ΑΛΕΞ; (28) מתחת לקו [ΑΛΕΞ]
Æ, 12 נומיות. (27) ↓, 3.69 גרם, 15 מ״מ; (28) ↓, 1.81 גרם, 13 מ״מ.
השווה *DOC* 1:157, No. 274.

29. סל 1222, לוקוס 191 (ריבועים C4–5, רצפה[?] בחדר 205), ר״ע 66934.
יוסטינוס הב׳, קונסטנטינופול, 570/1 לסה״נ.
פנים: [- - -] DN IVS יוסטינוס וסופיה יושבים על כס כפול, לחזית.
גב: **M**, למעלה צלב, מימין Ч, משמאל ANNO, ולמטה B; מתחת לקו CON
Æ, פוליס, ↓, 11.92 גרם, 33 × 30 מ״מ.
השווה *DOC* 1:207, No. 28a.

30–33. (30) סל 2065, לוקוס 415, ר״ע 66938; (31) סל 1262, לוקוס 208, ר״ע 66936; (32) סל 2096, לוקוס 431 (ריבוע M12, מילוי מדרום לקיר 57), ר״ע 66944; (33) סל 1084, לוקוס 137 (ריבוע D11, מפולת/מילוי במחצית הדרומית של הריבוע), ר״ע 66921.

המאה הו׳ לסה״נ.
פנים: (30) [- - -] ודיוקן לימין; (31) דיוקן לימין; (32, 33) שחוק.
גב: ☧
Æ, 5 נומיות. (30) ↖, 1.30 גרם, 10 מ״מ; (31) ↗, 1.22 גרם, 12 מ״מ; (32) 1.70 גרם, 11 מ״מ; (33) 0.87 גרם, 11 מ״מ.
השווה *DOC* 1:45, No. 21.

34. סל 2054, לוקוס 401, ר״ע 66937, איור 1:34.
טביעת על (overstruck) של קונסטנס הב׳ (641/3 לסה״נ) על מטבע של הרקליוס הא׳ (640 לסה״נ), קונסטנטינופול.

טביעה עליונה: קונסטנס הב׳
פנים:]ENT[הקיסר עומד לחזית, מחזיק כדור וצלב ארוך.
גב: **M**, בשטח משמאל ANA

טביעה מקורית: הרקליוס הא׳
פנים: שלוש דמויות עומדות לחזית (הרקליוס ובניו). טביעת רכב עגולה ☧
גב: **M**.

Æ, פוליס, 4.13 גרם, 21 מ״מ.
הרקליוס הא׳: *DOC* 2/1:305, No. 125.
קונסטנס הב׳: *DOC* 2/2:443, No. 59.

35. סל 1165, לוקוס 178, ר״ע 66929, איור 1:35.
קונסטנס הב׳, קונסטנטינופול, סביב 642–643 לסה״נ.
פנים: [InPE]R – CONST דמות לחזית עטורת כתר עם צלב, לבושת גלימה, מחזיקה ביד ימין כדור עם צלב.
גב: **M**, למעלה צלב, בצד ימין תאריך I / I[I], בצד שמאל AN[A], למטה Λ; מתחת לקו [NEOς]
Æ, פוליס חתוך, ↗, 20.21 גרם, 20 × 21 מ״מ.
השווה *MIB* 3:137, Pl. 29:x16.

36. סל 1171, לוקוס 178, ר״ע 66930.
ביזנטו־ערבי, 641–697 לסה״נ.
פנים: [- - -] דמות הקיסר עומד לחזית, מחזיק כדור עם צלב ושרביט.
גב: **M**, למעלה צלב.
Æ, פוליס, ↑, 2.90 גרם, 19 × 24 מ״מ.
השווה Qedar 1988–1989:32, Series B; 38, Nos. 4–6.

הערה

[1] המטבעות נוקו במעבדות רשות העתיקות בראשות אלה אלטמרק וצולמו בידי קלרה עמית.

הפניות

AJC: Y. Meshorer. *Ancient Jewish Coinage* (2 vols.). Dix Hills, N.Y. 1982.

BMCV: W. Wroth. *Catalogue of the Coins of the Vandals, Ostrogoths and Lombards and the Empires of Thessalonica, Nicaea and Trebizond in the British Museum*. London 1911.

DOC 1: A.R. Bellinger. *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection* 1: *Anastasius I to Maurice 491–602*. Washington, D.C. 1966.

DOC 2: P. Grierson. *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection* 2: *Phocas to Theodosius III 602–717*. Washington, D.C. 1968.

LRBC 2: R.A.G. Carson and J.P.C. Kent. Part 2: Bronze Roman Imperial Coinage of the Later

Empire, A.D. 346–498. In *Late Roman Bronze Coinage (A.D. 324–498)*. London 1965. Pp. 41–114.

MIB 3: W. Hahn. Moneta Imperii Byzantini—von Heraclius bis Leo III: Alleinregierung (610–720). Viena 1981.

Qedar S. 1988–1989. Copper Coinage of Syria in the Seventh and Eighth Centuries A.D. *INJ* 10:27–39.

RIC 6: C.H.V. Sutherland. *The Roman Imperial Coinage* VI: *From Diocletian's Reform (A.D. 294) to the Death of Maximinus (A.D. 313)*. London 1967.

Rosenberger M. 1972. *The Rosenberger Israel Collection*: *Containing Aelia Kapitolina, Akko, Anthedon, Antipatris and Ascalon.* Jerusalem.

Rosenberger M. 1975. *City-Coins of Palestine (The Rosenberger Israel Collection)* II: *Caesarea, Diospolis, Dora, Eleutheropolis, Gaba, Gaza and Jaffa*. Jerusalem.

The Coins from Ḥorbat Ḥazaz, Ashqelon

Helena Sokolov and Gabriela Bijovsky
(Pp. 99–104)

During the excavation at Ḥorbat Ḥazaz (see Nahshoni, this volume) 94 bronze coins were uncovered, of which 58 were unidentifiable. In Area A four coins were discovered in a courtyard (Nos. 4, 13, 24 and 27), one in Floor 191 (No. 29), one in Floor 208 (No. 31) and one from within Building 176 (No. 23). Seven coins were found on surface level (Nos. 2, 18, 21, 22, 26, 32 and 34), 17 in fills (Nos. 3, 5–12, 14–17, 23, 25, 30, 33 and two that were not identified) and six in a stone collapse (Nos. 1, 19, 20, 28, 35 and 36). The earliest coin dates from the Seleucid period and the latest one dates to the Early Islamic period (641–680 CE).

Noteworthy among the earlier Roman coins are a coin of Hadrian struck in Ascalon (No. 3) and a coin of Faustina II minted in Gaza (No. 4). Both coins provide evidence for the local circulation of city-coins during the Roman period. Of the eleven coins dated to the fourth century, five belong to the common SALVS REIPVBLICAE type (Nos. 10–15).

The Byzantine coins discovered at the site constitute a most varied numismatic

assemblage. Worth of mentioning are four small *pentanummi*, some most probably local imitations (Nos. 21–24). In addition, a coin of the Vandalic king Hilderic was found (No. 25). Finally, a coin of Constans II (No. 34) deserves attention, since it was overstruck on a coin of Heraclius; both strikes are clearly visible on the surface of the coin.